

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян” № 1А, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. № 410

Дата: 15.06.2023 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ
НА ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

СТАНОВИЩЕ

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ
по тълкувателно дело № 1/2023 г.

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

С Разпореждане на Председателя на ВКС от 13.04.2023 г. е образувано тълкувателно дело № 1/2023 г. по описа на Общото събрание на съдиите от Търговска колегия на ВКС.

На основание чл. 129, ал. 4 от Закона за съдебната власт (ЗСВ) излагам на вниманието Ви становище по поставените за тълкуване въпроси, предмет на образуваното тълкувателно дело № 1/2023 г. по описа на ОСТК на ВКС.

1. По първия поставен въпрос:

Компетентен ли е арбитражният съд при прехвърляне на вземане да разглежда и решава спорове между приобретателя на вземането и длъжника на това вземане по силата на арбитражно споразумение/клауза, сключена между прехвърлителя и длъжника?

1.1. Противоречива практика, мотивирала предложението за тълкувателно решение:

По въпроса е налице противоречива съдебна практика на състави на ВКС, постановена по реда на чл. 292 и чл. 274, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК).

С решение № 50/14.7.2022 г. постановено по т. д. №36/2022 г. на ВКС, 1 т. о., е отменено осъдително решение на арбитражен съд поради липса на арбитражна клауза, която да обуславя компетентността на арбитражния съд разгледа и разреши спора. В случая е било възложено с постановление за възлагане вземане на несъстоятелния длъжник, което е било предмет на иска на ищеца по арбитражното дело, придобил това вземане срещу ответника, който го дължи. ВКС е приел, че намират приложение правилата за правоприемство в арбитражното споразумение при цесия, до която най-много се доближава конкретния способ за придобиване на вземането. В тази връзка се поддържа, че съдбата на арбитражното споразумение като самостоятелен процесуален договор не следва съдбата на договора, по повод на който е сключено, тъй като правните последици на арбитражната клауза имат сила само за страните по нея. Тя не представлява принадлежност към материалното право, с което е мотивирано уважаването на иска по чл.47, ал.1, т.2, изр.1 от Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА).

С решение № 50169/9.12.2022 г. по т. д. №1144/2022 г. на ВКС, 2 т. о., постановено по идентичен казус, е възприето обратното становище. Според ВКС, с оглед на правната характеристика на цесията и правните последици, които тя поражда, следва да се приеме, че прехвърленото вземане преминава към новия кредитор с всичките си привилегии и принадлежности, каквато принадлежност е и уговорения между договарящите страните способ за разрешаване на спора при неизпълнение на задълженията по договора. В тази връзка се поддържа, че като „принадлежност“ следва да се възприемат всички права, които обслужват вземането и способстват за неговата реализация, между които е и уговорката за десезиране на държавния съд с възлагане на разрешаване на споровете, свързани с него, на арбитражен съд, в частност тези, до които се ограничава предмета на цесията. Това предпоставя качеството на тази уговорка като „принадлежност“ към вземането. Изборът и уговорката за сезиране на арбитраж, в случай на спор, произтичащ от материалното правоотношение, е предметът на този процесуален договор, като този предмет не се променя с цедиране на вземането. Това е така, защото смяната на кредитора не поставя длъжника в по-тежко положение по отношение на материалното правоотношение, доколкото той продължава да притежава всички възражения, които е имал и към стария кредитор.

1.2. Становище по поставения въпрос:

Висшият адвокатски съвет намира за правилно второто становище, според което при прехвърляне на вземане арбитражният съд е компетентен да разглежда и решава спорове между приобретателя на вземането и длъжника на това вземане по силата на арбитражно споразумение/клауза, сключена между прехвърлителя и длъжника.

Съображенията ни за това са следните:

Съгласно чл.7, ал.1 от ЗМТА арбитражното споразумение е съгласието на страните да възложат на арбитраж да реши всички или някои спорове, които могат да възникнат или са възникнали между тях, относно определено договорно или извъндоговорно правоотношение. То може да бъде арбитражна клауза в друг договор или отделно споразумение. Арбитражното споразумение, независимо дали е отделно споразумение, или е арбитражна клауза в материалноправен договор, е процесуален договор¹. Последниците му са процесуални - чрез него страните предоставят на арбитраж разрешаването на настоящи или бъдещи частноправни имуществени спорове по конкретни материалноправни правоотношения, възникнали между тях.

Как се отразява промяната на страните по материалноправния договор на обвързаността им от арбитражното споразумение?

При универсалното правоприемство – наследяване по закон или завещание, съответно преобразуване на юридическото лице, арбитражното споразумение запазва своето действие – арг. от чл. 227 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК), тъй като цялото имущество на праводателя, а заедно с него и процесуалните способности за неговата защита, преминават върху правоприемника.

Когато правоприемството е частно, както е при цесията - чл.99 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), върху правоприемника преминава отделно прехвърлимо материално право. Тъй като цесията е деривативен придобивен способ, цесионерът придобива правото в състоянието и с принадлежностите, т.е. с акцесорните права, на които е бил титуляр цедентът – чл. 99, ал.2 ЗЗД. Макар и самостоятелен процесуален договор, арбитражното споразумение е принадлежност на прехвърленото материално право. Доколкото това споразумение десезира държавния съд и възлага на арбитраж разрешаването на споровете, свързани с вземането - предмет на цесията, то обслужва вземането и способства за неговата реализация. Съгласието за решаване на споровете е неотделимо от материалноправния договор. Арбитражното споразумение съществува само ако и доколкото е налице материалноправно правоотношение, във връзка с което може да възникне правен спор. То има сила дори и материалноправният договор да е недействителен. Затова арбитражното споразумение представлява принадлежност на прехвърляното право, като осигурява неговата защита. Този, който придобива материалното право, придобива и способите за неговата защита, които принадлежат на това право.

Това разбиране гарантира предвидимост и отговаря на волята на цедента и длъжника, които очакват, че споровете ще бъдат разрешени чрез арбитраж. Длъжникът е приел арбитражния ред за решаване на споровете по материалното правоотношение и обстоятелството, че с прехвърляне на вземането се променя личността на кредитора, не би следвало да го поставя в различно положение, още повече, че съдържанието на правоотношението се запазва и длъжникът има

¹ Вж.: Сталев, Ж. Арбитраж по частноправни спорове, С: Сиела, 1997, с. 60

срещу цесионера същите възражения, които е имал и срещу цедента. След като цесионерът предявява иска си пред арбитража, той приема арбитражната компетентност и няма основание длъжникът, който е бил страна по това арбитражно споразумение и е изразил воля споровете във връзка с правоотношението да се решават от арбитраж, да оспорва неговата компетентност.

Разбирането, че цесията има действие и за арбитражното споразумение, не влошава положението на цедирания длъжник, защото за него е без значение кой ще бъде насрещна страна в арбитражния процес – цедентът или цесионерът.

Затова по силата на цесията арбитражната клауза запазва своето действие както спрямо цесионера, така и спрямо цедирания длъжник.

Обратната теза – че арбитражното споразумение е самостоятелен процесуален договор, който е напълно независим от уговорките на материалноправното споразумение, е неприемлива, защото длъжникът не само се е задължил за материалноправното вземане, което може да бъде прехвърлено на трето лице, но се е съгласил спорът за вземането да се разглежда от арбитраж. Приемането на тази теза ще дерогира волята на страните по първоначалното споразумение, уговорили споровете им да се решават от арбитраж. Ако арбитражното споразумение не подлежи на прехвърляне заедно с цедираното вземане, кредиторът ще може едностранно, чрез цесия на вземането, да дерогира неговото действие.

Виждането, че при цесия вземането се прехвърля заедно с уговорката за разрешаване на спорове от арбитраж е господстваща в арбитражната практика на Германия, Франция, Швейцария, Испания и Англия. Тази практика отхвърля идеята за изрично приемане на арбитражното споразумение отделно и независимо от материалноправния договор – изрично изявление е необходимо за изключване, а не за приемане на арбитражното споразумение².

2. По втория поставен въпрос:

За сключване на арбитражно споразумение, което е част от материалноправния договор, достатъчно ли е упълномощаването за сключване на този договор или е необходимо и изрично овластяване за сключване на арбитражното споразумение?

2.1. Противоречива практика, мотивирала предложението за тълкувателно решение:

По въпроса е налице противоречие в практиката на ВКС по чл.292 и чл. 274, ал. 3 ГПК.

Според едното становище, изразено в *решение № 8/8.2.2017 г. по т. д. №1706/2016 г. на ВКС, ТК, 2 т. о.*, арбитражната клауза представлява самостоятелен процесуален договор по отношение на материалноправния договор и за него подписалото го лице също трябва да притежава представителна

² Вж. Желязкова, В. Арбитражът като способ за решаване на имуществени спорове. С: Нова звезда, 2019, с. 166-167.

власт. Това налага самостоятелна проверка за валидността и на двата договора, като упълномощаването за сключване на определен договор не включва и упълномощаване за сключване на арбитражно споразумение, поради което е необходимо пълномощникът да притежава представителна власт за сключване на арбитражно споразумение, включително и когато то е инкорпорирано като клауза в материалноправния договор. В същото решение се приема, че чл.301 от Търговския закон (ТЗ) се отнася само до материалноправния договор, но не и до включената в него арбитражна клауза, която има процесуален характер, поради което не може да бъде валидирана по този ред. В посочения смисъл необходимостта от изрично упълномощаване е възприета и с решение №70/23.7.2020 г. на 2 т. о.

Според друго становище, изразено в *решение № 60023/29.6.2021 г. на ВКС, ТК, 1 т. о.*, въпреки самостоятелния си характер арбитражната клауза се сключва винаги във връзка с евентуален или вече възникнал спор по конкретно правоотношение и липсва норма, която да изисква изрично упълномощаване за нейното сключване. Според ВКС изискването за изрично пълномощно за сключване на арбитражно споразумение при липса на законоустановено изискване в този смисъл, е в противоречие с Тълкувателно решение № 5/12.12.2016 г., в т.1 от мотивите на което се застъпва становището, че при възприетия от законодателя принцип на свобода на договарянето, за да е налице редовно упълномощаване, е достатъчно пълномощното ясно и еднозначно да изразява волята на упълномощителя за извършване на конкретни разпоредителни сделки или действия от негово име, стига то да не нарушава конкретни повелителни норми или да накърнява добрите нрави. По пътя на тълкуването не могат да се поставят други изисквания към съдържанието на пълномощното без нормативна основа, тъй като така би се засегнала гарантираната от закона възможност на упълномощителя да определи обема и ограниченията на представителната власт на своя пълномощник. Изрично пълномощно за сключване на арбитражно споразумение не е предвидено в ЗМТА и за настъпването на неговите правни последици е достатъчно пълномощникът да е овластен за съвместими със закона правни действия, в чийто обхват попада материалното правоотношение, по повод на което е уговорен арбитраж, и пълномощното да не съдържа ограничение пълномощникът да може да уговоря арбитражно споразумение. В посочения смисъл са и *решение №193/21.1.2021 г. по т. д.№ 1510/2020 г. на ВКС, 2 т. о.*, *решение №37/23.3.2021 г. по т. д. № 795/2020 г. на ВКС, 2 т. о.* и *решение №2/15.2.2022 г. по т. д. №1406/2020 г. на ВКС, 2 т. о.*

2.2. Становище по поставения въпрос:

Висшият адвокатски съвет намира за правилно становището, че за сключване на арбитражно споразумение, което е част от материалноправния договор, е достатъчно упълномощаване за сключване на този договор, без да е необходимо и изрично овластяване за сключване на арбитражното споразумение.

Съображенията ни за това са следните:

Изискването за изрично пълномощно за сключване на арбитражно споразумение при липса на законоустановено изискване в този смисъл, е в противоречие с Тълкувателно решение № 5 от 12.12.2016 г. по тълк. д. № 5/2014 г., ОСГТК на ВКС (ТР № 5/2014 г.)

В т.1 от ТР № 5/2014 г. ВКС изложи принципни разбирания относно режима на упълномощаването, които представляват интерес не само с оглед на предмета на тълкувателното дело, но и с оглед на други хипотези, при които се поставят аналогични проблеми, какъвто е и този, свързан с упълномощаването за сключване на арбитражно споразумение. Първо, ВКС приема, че в действащото българско законодателство няма обща правна норма, която да установява изисквания за съдържанието на пълномощното. Второ, възприето е общото положение, че само когато правна норма изрично установява определени изисквания относно необходимото съдържание на даден вид пълномощно, то следва да отговаря на тези изисквания. По пътя на тълкуването на закона, обаче, не биха могли да се поставят други изисквания към съдържанието на пълномощното, тъй като такова тълкуване би било без нормативна опора. Трето, аргументиран е изводът, че съгласно действащата уредба упълномощителят има право, но не и задължение да ограничи обема на представителната власт на пълномощника, като такова ограничаване е налице, когато още в пълномощното той определи всички или някои от елементите на сделката, за която се отнася пълномощното. При липсата на подобни ограничения на обема на представителната власт, тя включва възможността за пълномощника да избира и да договаря във всяка една от тези насоки, по отношение на която не е ограничен с пълномощното. Четвърто, прието е, че рискът, който упълномощителят поема, избирайки своя пълномощник и очертавайки обема на неговата представителна власт, следва да се поеме от самия упълномощител, а е неоправдано да се възлага на третото лице, което е договаряло добросъвестно с пълномощника.

Действащото законодателство не съдържа изрично нормативно изискване за специално (изрично) пълномощно по отношение на сключването на споразумение за арбитраж. Такова изискване не може да бъде изведено и от други разпоредби³.

Както вече се посочи, арбитражното споразумение е процесуален договор. С оглед на своите последици, както и поради това, че арбитражното споразумение може да бъде сключено в рамките на образувано арбитражно производство (чл. 7, ал. 3 ЗМТА), може да се постави въпросът, дали то би могло да се квалифицира като разпоредително процесуално действие и съответно да се приложи по аналогия режимът на упълномощаването за извършването на такъв вид действия, уреден в чл. 34, ал. 3 ГПК, съгласно който упълномощаването

---

³ Вж. също Цолова, К. По въпроса дали пълномощното за сключване на материалноправния договор овластява пълномощника да сключи и арбитражната клауза в договора. В: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков, С., 2019, с. 511-522.

следва да е специално (изрично). Сключването на арбитражно споразумение, независимо от начина, по който става това, не е разпоредително процесуално действие. То не съдържа отказ от правото на иск, защото сключвайки го, страните не се отказват от правото си да получат решение по възникналия между тях правен спор, като такова ще бъде постановено от арбитражния съд. Арбитражното решение е годно да породи същите последици, които поражда и решението, постановено от държавен съд.

Необходимостта от изрично упълномощаване не може да се обоснове и с аргумента, че сключването на арбитражно споразумение, макар и да не съдържа отказ от иск, води до ограничаване на правото на защита на упълномощителя. Арбитражното споразумение не притежава характеристиките на ограничаващо или увреждащо правото на защита на сключилите го страни действие. Законът урежда арбитражното производство като равностойно по качество на правораздавателната дейност с това на производството пред държавния съд. Арбитражното решение поражда същите правни последици, които поражда и решението на държавния съд. Вън от това, ако упълномощителят счита, че със сключването на конкретното арбитражно споразумение неговият пълномощник и насрещната страна са действали в негова вреда, то приложение ще намери чл. 40 ЗЗД.

Необходимостта от изрично упълномощаване не може да бъде обоснована и с аргумента, че сключването на арбитражното споразумение въздейства върху правото на защита на страната, доколкото води до промяна на компетентния правораздавателен орган, както и на приложимата процедура, което предполага нейната лична преценка и оттук обосновава изискването за изрично пълномощно. Арбитражът има както предимства, така и недостатъци в сравнение с държавното правораздаване. В ТР № 5/2014 г. обаче ВКС ясно приема, че законодателят е този, който прави преценката за това дали е необходимо, или не изрично пълномощно за извършването на определено действие. Правната уредба, както вече се посочи, не съдържа изискване за изрично упълномощаване за сключването на арбитражно споразумение.

От друга страна, изричното пълномощно не е единственият законов механизъм, който гарантира интереса на упълномощителя⁴. Уредени са достатъчно способности в материята на арбитражното споразумение, които дават достатъчно гаранции за защитата на този интерес. Най-напред законът регламентира писмената форма като форма за валидност на арбитражното споразумение (чл. 7, ал. 2 и ал. 3 ЗМТА), на основание чл. 37 ЗЗД следва, че и пълномощното за неговото сключване трябва да е писмено. Изискването за писмена форма на пълномощното за сключване на арбитражно споразумение не означава, че то следва да е изрично. То може да е общо – например за извършването на всякакви правни действия от името на упълномощителя. Друг защитен механизъм може да се открие и в изваждането от допустимия обхват на арбитражното споразумение на споровете по чл. 19, ал. 1 ГПК. Това са споровете,

⁴ В този смисъл вж. Цолова, К. Цит. съч., с.516.

изрично и императивно резервирани за разглеждане от държавния съд, относно които е изключена възможността на страните да уговорят арбитраж както лично, така и чрез пълномощник. Следователно, законодателят е обезпечил и гарантирал в достатъчна степен интереса на страните не по пътя на въвеждането на изискване за изрично упълномощаване, а по още по-интензивен начин – като е обявил определена категория спорове за неарбитражни. Трето, относно договарянето на арбитражна клауза от пълномощник, приложения намират и общите средства за защита на интереса на упълномощителя, уредени в чл. 38 и чл. 43 ЗЗД.

Предвид изложеното може да се направи извод, че упълномощаването за сключване на материалноправен договор овластява пълномощника да сключи и съответното арбитражно споразумение.

Този извод е несъмнен, когато арбитражното споразумение е включено като уговорка (клауза) от материалноправния договор. Тогава то е интегрална част от съдържанието на материалноправния договор, като представлява част от условията, при които страните сключват този договор, и има специфична обезпечителна и гаранционна функция по отношение на останалите уговорки в договора. Наистина нормата на чл. 19, ал. 2, изр. 1 ЗМГА урежда независимост на арбитражното споразумение от другите негови уговорки. Тази независимост не означава обаче, че арбитражното споразумение е отделен договор, откъснат от материалноправното споразумение. Целта на нормата е друга – тя доразвива режима на арбитражното споразумение, като независимостта ѝ от договора, в който е включена, се очертава на плоскостта на нейната действителност и действие.

Същността на арбитражното споразумение не се променя, когато то е обособено граматически от материалноправния договор като отделно съглашение. И в това си битие арбитражното споразумение е процесуален договор, който е зависим и обслужва материалноправни отношения. То не може да съществува самостоятелно, защото неговият предмет е разрешаване на спорове, породени от материални права и задължения.

Следователно, при липсата на ограничения на обема на представителната власт, съдържащи се в пълномощното, тя включва възможност за пълномощника сам да избира и да договаря всички елементи от съдържанието на материалноправния договор, включително и на свързаното с него арбитражно споразумение (и в двете му проявления – като споразумение и като клауза). Арбитражно споразумение може да бъде сключено от пълномощник с общо пълномощно, което му дава право да извършва от името на упълномощителя всякакви правни действия, съответно да сключва всякакви договори. С такова пълномощно пълномощникът е овластен да сключи и арбитражно споразумение, без да е необходимо изричното посочване на това споразумение като вид или на неговите параметри в пълномощното. Рискът от това, че упълномощителят не е упражнил правото си да ограничи обема на представителната власт на

пълномощника, се носи от него, а не от насрещната страна по сключения от пълномощника договор, включително и по отношение на свързаното с материалноправния договор арбитражно споразумение. Изключение от горното положение е налице само, когато специална правна норма въвежда изискване за изрично упълномощаване в определени случаи, когато сключването на арбитражното споразумение попада в обхвата на действие на тази правна норма.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ: /п/

АДВ. Д-Р ИВАЙЛО ДЕРМЕНДЖИЕВ